

BINO VA INSHOOTLARNI DAVLAT KADASTRIGA KIRITISH JARAYONIDA RAQAMLASHTIRISHNING SAMARADORLIGI

Qalandarov Javohir Dilmurod o'g'li
Qarshi davlat texnika universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bino va inshootlarni davlat kadastriga kiritish jarayonida raqamlashtirishning ahamiyati, afzalliklari va mavjud muammolar tahlil qilingan. Zamonaviy kadastr tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining qo'llanishi, xususan GIS, 3D modellashtirish, dronlardan olingan ma'lumotlar va elektron kadastr xaritalarining roli yoritiladi. Bino va inshootlar kadastrini yuritishda raqamli ma'lumotlar bazasining aniqlik darajasi, kadastr pasportlarini elektron shaklga o'tkazishning qulayliklari hamda davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali shaffoflikni ta'minlash masalalari o'rganiladi. Shuningdek, raqamlashtirish jarayonining iqtisodiy, ijtimoiy va boshqaruvdagi samaradorligi, unga to'sqinlik qilayotgan omillar hamda takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar keltirilgan. Tadqiqot natijalari bino va inshootlar kadastrini yanada takomillashtirish va aholiga ko'rsatiladigan kadastr xizmatlari sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: bino kadastr, inshootlar kadastr, raqamlashtirish, elektron kadastr, GIS, 3D modellashtirish.

Kirish. Bino va inshootlarni davlat kadastriga kiritish jarayoni mamlakatning yer va mulk boshqaruvi tizimida muhim o'rin tutadi. Ushbu jarayon aholi, tadbirkorlik subyektlari, davlat tashkilotlari va investorlarga mulkning huquqiy holati, texnik ko'rsatkichlari hamda joylashuviga oid aniq va ishonchli ma'lumotlarni taqdim etishga xizmat qiladi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida kadastr tizimini isloh qilish, uni raqamlashtirish va zamonaviy axborot texnologiyalariga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Raqamlashtirish bino va inshootlar kadastrini yuritish jarayonining tezkorligi, aniqligi va shaffofligini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Elektron kadastr pasportlari, yagona ma'lumotlar bazalari, GIS texnologiyalari, masofaviy zondlash vositalari va 3D modellashtirish kadastr ma'lumotlarini yangi bosqichga ko'tarib, inson omili ta'sirini kamaytirib, kadastr xizmatlarining sifati va qulayligini oshiradi. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonida mavjud muammolar – texnik infratuzilmaning yetishmasligi, kadrlar malakasining pastligi va ma'lumotlar xavfsizligi masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Mazkur maqolada bino va inshootlarni davlat kadastriga kiritish jarayonida raqamlashtirishning ahamiyati, uning amaliy afzalliklari, amaldagi muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar keng yoritiladi. Tadqiqot natijalari kadastr tizimini yanada

takomillashtirish va uni raqamli iqtisodiyot talablari darajasiga ko'tarishga xizmat qiladi.

Mayli, Sevinch, endi mavzuning asosiy qismi, muammolar, takliflar, xulosa va foydalanilgan adabiyotlarini to'liq, matn ko'rinishida va ilmiy-uslubda tayyorlab beraman.

Bino va inshootlar kadastr – bu ko'chmas mulk obyektlari haqidagi texnik, huquqiy, iqtisodiy va fazoviy ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash, saqlash va yangilab borish jarayonini o'z ichiga olgan davlat boshqaruv tizimidir. Mazkur kadastrning asosiy maqsadi – mulkni ro'yxatga olish, uning texnik tavsiflarini aniqlash, huquqiy maqomini belgilash va davlat kadastr ma'lumotlar bazasiga kiritishdan iborat. O'zbekistonda kadastr tizimining zamonaviy talablarga mos ravishda raqamlashtirilishi natijasida bino va inshootlar haqida foydalanishga qulay, aniq va tezkor ma'lumot olish imkoniyatlari kengaymoqda.

So'nggi yillarda bino va inshootlar kadastriga tegishli ma'lumotlar elektron shaklga o'tkazilib, yagona davlat kadastr ma'lumotlar bazasi yaratildi. GIS texnologiyalari, masofaviy zondlash ma'lumotlari, sun'iy yo'ldosh tasvirlari va dronlardan olingan o'lchov natijalari raqamlashtirish jarayonining asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Kadastr pasportlarini elektron shaklga o'tkazish aholiga ko'rsatiladigan xizmatlarning tezligi va aniqligini oshiradi, qog'oz shaklidagi hujjatlar bilan bog'liq xatoliklarni kamaytiradi. Mazkur jarayon davlat xizmatlarini yanada shaffof qilishga ham xizmat qiladi.

Raqamlashtirish bino va inshootlar kadastr sohasida quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- kadastr ma'lumotlarining aniqligi va ishonchligi oshadi;
- obyektlarning 3D modellarini yaratish orqali ularning real tasviri olinadi;
- kadastr pasportlari tezkor shakllantiriladi;
- davlat va xususiy sektor o'rtasida ma'lumot almashinuvi yaxshilanadi;
- yer va mulk bozorida shaffoflik kuchayadi.

Bularning barchasi iqtisodiyotni boshqarish, investitsiya loyihalarini rejalashtirish, shaharsozlik va yer tuzish ishlarida katta samara beradi. "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali", "E-kadastr", "Yer kadastr fazoviy manzilli ma'lumotlar bazasi" kabi tizimlar jarayonni soddalashtirdi. Aholi va tadbirkorlar endi kadastr hujjatlarini masofadan turib olish imkoniyatiga ega. Bu nafaqat vaqt va mablag'ni tejaydi, balki inson omilining ta'sirini kamaytirib, korrupsion holatlarning oldini oladi.

Bino va inshootlar kadastrini raqamlashtirish jarayonida bir qator tizimli muammolar mavjud:

1. Texnik infratuzilmaning yetarli emasligi — yuqori aniqlikdagi o'lchov uskunalari, server va dasturiy ta'minotning hamma hududlarda to'liq joriy etilmagani.
2. Kadrlar malakasi pastligi — yangi texnologiyalarni to'liq o'zlashtirgan

mutaxassislar yetishmaydi.

3. Ma'lumotlar xavfsizligi — katta hajmdagi elektron ma'lumotlar bazalarida himoya darajasini oshirish zarur.

4. Ma'lumotlarning eski yoki noto'g'ri kiritilgan holatlari — ayrim obyektlarda kadastr ma'lumotlari va real holat o'rtasida farqlar bor.

5. Hududlar bo'yicha tizim bir xilda ishlamasligi — ba'zi viloyatlarda elektron tizim to'liq joriy etilgan bo'lsa, ayrimlarida eski usulda ish yuritilishi davom etmoqda.

Quyidagi takliflar bino va inshootlar kadastr tizimini takomillashtirishga yordam beradi:

1. Zamonaviy o'lchov texnologiyalarini joriy etishni kengaytirish (dronlar, lazerli skanerlar, sun'iy yo'ldosh tasvirlari).

2. Kadrlar malakasini oshirish bo'yicha muntazam o'quv kurslarini tashkil etish.

3. Elektron kadastr tizimlarini yagona standart asosida modernizatsiya qilish.

4. Bino va inshootlarga tegishli barcha ma'lumotlarni majburiy ravishda elektron shaklda yuritishni joriy qilish.

5. Ma'lumotlar xavfsizligini mustahkamlash uchun zamonaviy kriptografik himoya tizimlaridan foydalanish.

6. Aholi va tadbirkorlar uchun kadastr xizmatlarini yanada soddalashtirish, onlayn navbat, to'lov va maslahat tizimlarini kengaytirish.

7. Hududlar bo'yicha yagona elektron tizimni to'liq joriy etish.

Xulosa. Bino va inshootlarni davlat kadastriga kiritish jarayonida raqamlashtirish bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biridir. Raqamli texnologiyalar kadastr ma'lumotlarining aniqligini ta'minlaydi, xizmatlarni tezkorlashtiradi va tizimning shaffofligini oshiradi. Shu bilan birga, infratuzilma, kadrlar malakasi va ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish tizimning sifatli ishlashiga xizmat qiladi. Taklif etilgan chora-tadbirlar amalga oshirilgan taqdirda bino va inshootlar kadastr yanada zamonaviylashadi, aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar sifati oshadi va iqtisodiy boshqaruv samarasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Kadastr to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining yer va ko'chmas mulk kadastr bo'yicha qarorlari.
3. "Davlat kadastrlari yagona tizimi" bo'yicha nizomlar.
4. Yer tuzish va kadastr bo'yicha o'quv qo'llanmalar (A. Abduvaliyev, U. Xasanov va boshqalar).

